

formáció dült a többi osztrák örökös tartományokban is a Ferdinándok, Rudolfok és Lipótok alatt, úgy hogy 1624-ben Ausztriából 115 protestáns lelkész elűzetett. Majd részletesen ismerteti a 30 éves háború szomorú előzményeinek s magának e háborúnak a rémeit, a melyek örök szégyen foltját képezik a klerikális spanyol Habzburg uralomnak, s a melyről méltán mondja a szerző, hogy gondviselőszerűleg elé szabott „világtörténeti hivatását teljesen félreismerte Magyarországhoz való viszonyában a nyugati kulturának e keleten való terjesztése tekintetében.” E helyütt megemlítjük, hogy szerzőnk viszonyaink félreismerésével és alkotmányért vívott küzdelmünk elhallgatásával kissé egyoldalúan ismerteti a magyarság elmaradását, kezdetleges nemzeti irodalmát, művelődési hiányát a magyar köznemesség gazdasági bajait, s még azt is mondja, hogy „a magyar nép ázsiai jog szokásoknak és Rózsa Sándor-féle rabló romantikának hódolt.” Az osztrák és magyar parasztság, polgárság és nemesség folytonos és fokozatos hanyatlását a felvilágosodás eszmevilága s annak élén is II. József központosító politikája sem volt képes feltartóztatni.

Végül az utolsó tanulmány „a modern városi polgárság kifejlődésével” foglalkozik, a melyben közelebbről ismerteti annak szorgalmát, becsületességét, takarékoságát és szociális erejét az anyagi és szellemi javak fejlesztésében. A nagy német birodalmi városok és nálunk a felső magyarországi német városok voltak a kultúra gócpontjai.

Szerzőnek nagy tudással s vonzó előadással megírt művelődés történeti tanulmányait melegen ajánljuk olvasóink szíves figyelmébe.

Eperjes.

Dr. Szilávik Mátyás.

KÜLÖNFÉLÉK.

Révai Miklós üdvözlő verse gr. Széchenyi Ferenczhez,

midőn horvát báni helytartónak nevezetett ki 1783-ban.

Jelige: Mira est Szétyénia virtus.

Sok testi és lelki szenvedés között, midőn nagykárolyi állásától megvált és Pozsonyba, Béczbe, Grácza hányódott, írta Révai Miklós Nagy Jeromos, piarista barátja és kollegája biztatására azt a latin költeményt, melyet részint gr. Széchenyi Ferencz emléke iránti mély kegyeletből, részint a nagy nyelvtudós, ez igaz magyar iránti tekintetből, egész terjedelmében lefordítottam. E költeményre Fraknoi Vilmos cz. püspök úr hívta föl figyelmemet. Egy pár hely

lefordítására kért, de a költemény emelkedett hangja, a Széchenyiekre vonatkozó ihletszerű jóslata, a műszerkezet egysége lelkesített, hogy az egészset édes nyelvünkre ültessém át. Ha Révai kedves barátjának buzdítására mentegetező költeménnyel felel, melyben megemlíti, hogy már elszokott a latin lant pengetésétől, mert

Vonz egy más szeretet, ha talán még zengeni vágynám
A honi nyelv vonz már, ihlet is a honi lant;

engem épen e latin vers buzdít, hogy vissza adjam a magyar költői irodalomnak. Érdekessé teszi a költeményt a Széchenyi Ferencz nagy elődjére, Széchenyi Györgyre való visszaemlékezés, nagy alakján ak költői megszemélyesítés útján való idézése. Hogy mily tudatosan tevő ezt Révai, bizonyítja az 1792-iki¹ kiadás jegyzete. Ebben felsorolja a nagy Széchenyi György alapítványait, bámulatos áldozatkészségét. Adományainak, alapítványainak összegét 5 millió forintra teszi. Igazán érezzük a költővel együtt, hogy ez áldozatkészség családi jellemvonás: „mira *Szétnyénia* virtus“.

De álljon itt maga a költemény:

Hát te is, oh zord keblű vitéz nép, Hunnia népe,
A ki megedzódttél hőst esaták viharán!
Hát te, ki véded a hont meg a törvényt büszke nemesség
És kit nem látott senki inogni soha:
Ellágyúlni hagyád a szíved, s megeredni a könnyed?
Hejh, hova lón az erőd, férfi daczod hova lón?
Megtör a bánat, a bú. Illyria látta gyászod,
Látta keservedet is, mely megalázta fejed.
Akkora volt Nádasi,² oh jaj most már hamu és por
Ó ki hazájának öre, virága vala.
Sirtunk mindnyájan, búsan megtépve ruhánkat,
Sirt eme hon védő asszonya Hungaria.
S csarnokait föltárja az égben a hősi érénynek,
Mely oda útat tör küzdve, tusásva dicsőn,
Igy tör a két Hunyadi diadalmas fegyvere útat,
Igy ama két bajnok Bátori és Kinizsi.
Ott vagyon, ott Zrinyi is, ki a vérét ontva vitézül
Karddal víva esatát hullt el a várfok alatt
„Most hogy elragadott a halál éa tőlem — eként szól —
Szállj föl, oh szállj; befogad téged a csillagos ég.
És gyűjtsd lángra örök példáddal az ifjúi keblet.
S harezra vezért képezz, mint a minő te valál.
Hogy ha török, ha akár más ellen ront eme földre
Sújtsa erős kezed azt, győztesen fűzze is el.
És képezz polgárt, a ki megvéd ékes ajakkal
S képezz férfit, a ki mint te, ügyelve reám,
Szóla ekép s tűnődve keres Hungaria búsan

¹ Joannis Nicolai Revai Clerici Regularis Scholarum Piarum Provinciae Hungaricae. *Latin cz.* Edita amicorum hortatu es sumptu. Jaurini 1792.

² Nádasi Ferencz, kit 1756-ban neveztek ki horvát bánnak.

Kárpótlást s az alak hagyja el égi lakát.
 Ime sietve elébe jön ottan a Gondviselésnek
 Égi alakja, ki őt nyájasan átöleli.
 S nyomba mutat rá itt eme fényre, ez ünnepi népre,
 Mely ujjongva siet s ellepi az útakat.
 Itt a tömegnek sorfala közt a fehér paripáktól
 Vont kocsí megy s a nyomán harsog az üdvriadó.
 És e fogat körül Ő mily pompát, mennyi Erényt lát.
 Istennők követik, mind örök, égi lakók:
 Ott van a *Gondviselés*, a *Kegyesség*, ottan a *Hitnek*
 Tiszta szerelme együtt és híven öröködik ott.
 Ott van a *Feddhetlen* jellem meg a *nyiltszívű Hűség*,
 Józan *Mérséklet*, ottan a szűz *Becsület*.
 Ott van a *Réketűrés*, a kemény munkában megedzett,
 Ott van a *Méltóság* s nagyhírű, hősi *Erély*.
 És a mi ritka dísz, ott van a *Bölcsesség*, haja immár
 Őszbevegnyúl, pedig ő érte csak élte delét.
 És az *Igazsághoz* járul még a *Kegyelemnek*
 Fényes alakja, a ki legközelebb követi.

Vaj' ki e férfi? talán az egekből szállt le a földre,
 Mert hisz erre mutat itt e kíséret, e dísz?
 Ő maga oly szép, hogy túlszárnyal földi halandót.
 Szép arczán ragyog és fénylik az isteni kép.
 Nem túlzok, hiszen ékíti őt amaz égi ajándék,
 Melylyel az istenhez közelebb jut a por.
 Ezt a nagy Isten nagy jóvolta művelte kegyével
 S mint magas égről a nap ontja alá le a fényt.
 Úgy árad jóvolta csak áldást szerte örökké
 És a hová szeme néz, száll vele áldó kegye is.
 S száll le miként örökös forrásból az égből az áldás
 Gazdag bőségben ontva szünetlen alá
 Erre törekvők mindig erénye a *Széchenyieknek*,
 Isteni jóságot megközelíteni kívánt.

Mint kikeletkor nemesak a völgynek ad enyhet a harmat
 S azt nem is itta csupán szilfa a bérczi tetőn,
 Ámde a völgynek csöndes ölén a szomjú virág is.
 Szívja az ég nedvét s tőle üdül föl a fű:
 Nyájasan még a kicsinyt is ép úgy védi e férfi,
 Oly jó, oly kegyes ő, büszke öröm mi nekünk.
 S ime amott föltárja előttem az ihlet a mennyet,
 Mert hisz' a költőknek megnyil az égi titok.
 Megjelenik ama *György*, le alá szállt égi lakából,
 Ő, a ki Pannónia és e család díszje volt,
 Ő, a kinek neve él, nem enyész el, nem, soha többé
 Élete emlékét őrizi szent kegyelet.
 Őrzi az *Egyház*: Győr jegyesét tisztelte, csodálta,
 Mert gondját viselé, pásztora s atyja vala;
 Vác is hódol, szent kegyelettel hódol előtte,
 Jobbján majd Veszprém főpapi botja vala.
 És azután díszíté Kalocsának az érseki székét
 S anyja ez országnak áldva tekintte le rá.
 Megjelenék; fénylő vala arcza miként nap az égen
 És a miként régen bibora úgy ragyogott.

Oly szelid arczczal néze le ránk, emez ünnepi népre,
Mint a minő jó volt és szelid, a mikor élt.
És hogy meglátá a derék ivadékot a földön,
Lelkem előtt a nagy ős szózata szóla ekép:

„Üdvöz légy, ki az ősök erényét így örökölted,
Drága honod s a fajod támasza s oszlopa légy.
Hozz te vigaszt eme népnek, mely már szenvedé annyit,
Égi jel is kedvez: töltsd be, oh töltsd be híven!
Lásd a *Hazát*, hogy örül, hogy jössz enyhíteni terhét,
Benned van hite és él a reménye ha lát.
A ki helyett jöttél, a helyét is töltsd be valóban
S nála ne légy kisebb észre, tanácsra soha.
Azt, a ki törvényt sért, hadd sújtsa keményen a jobbod
És a ki méltó rá, díja, jutalma legyen.
Nézd csak, nézd te, dieső pályádnak hajnala támad
S Hungáriád ma neked nyujt diadalmi babért,
Eljön, biztosan eljön a nap, ha bevégzed e tisztet
Ifyriába, megint vissza óhajt a Haza.
Rád támaszkodik ő, díszé lész neki biztosan egykor
És böles gondodtól várja, reméli javát.
S majd elhalmoz, szép jutalommal halmoz el Ő is,
Mert hiszen ő neki te oszlopa, támasza léssz.
Így neveled fényét a családnak, drága utódom
És házadnak is így felkelő csillaga léssz!”

... Szól vala és fölszáll mosolyogva az égbe viszontag
Halk dörgése hallék s megremegett a nagy ég.
Szent csoda, égi jel ez, hogy meghallgatta az isten,
Azt, a miért buzgón esdve könyörge imánk.

Latinból: *Hegedüs István.*

Egy erdélyi ifjú albumából.

A külföldi egyetemeken járó erdélyi ifjak emlékkönyveinek az Erdélyi Múzeum kéziratárában őrzött gyűjteményét dr. *Kenyeres* Balázs egyet. tanár legújabbán *Schwarz* Mihály *album amicorum*-ával gyarapította.

Schwarz Mihály Trausch szerint. (Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen, III. 280—11.) 1754-ben született. A brassói gymnasiumból 1781-ben ment a tübingeni egyetemre s ebben az időben íratta tele albumát tanáraival, barátaival. Természetes zenei képességeit elméletileg és gyakorlatilag teljesen kiművelvén, hazájába már mint kitűnő hegedű-, zongora- és hárfaművész tért vissza; de kellő ismereteket szerzett a tudományokban, különösen a theologiában is. A brassói iskolákban ennél fogva már 1787-ben mint ú. n. kollégát alkalmazták, majd városi kántornak, a gymnasiumban pedig nyilv. zenetanítónak tették meg. 1796-ban azonban városi prédikátorrá nevezték ki s végre 1812-ben a Szent-Bertalan-templom fő-predikátorának választották meg. Mint ilyen halt meg Brassóban